

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Вовченко О.С.

Розглянуто сутність макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. Досліджено та класифіковано фактори макроекономічного середовища діяльності комерційних банків.

Ключові слова: *макроекономічний підхід, макроекономічне середовище, макроекономічні фактори, класифікація, діяльність комерційних банків.*

В умовах поглиблення світової фінансової кризи, яка корегує діяльність у грошово-кредитній, фіскальній, соціальній та інших сферах, актуальним є дослідження чинників, що визначають макроекономічне середовище діяльності комерційних банків в Україні. Вивчення даної проблеми має кілька аспектів. По-перше, спочатку необхідно лише теоретично визначити фактори макросередовища діяльності комерційних банків та класифікувати їх. І тільки потім можливо використати аналітичний інструментарій, наприклад, для прогнозування того, які параметри розвитку сектору фінансового посередництва можна очікувати в країні у залежності від зміни макроекономічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що макроекономічне середовище діяльності комерційних банків вивчалось в працях вітчизняних та російських науковців Л. Смаги, О. Гнатів, В. Гаршина, І. Рудченко, А. Дворецької, О. Кириченка, І. Лютого, М. Рижих, У. Владичина та інших авторів. Проте основну увагу вони приділяють оцінці якісних макроекономічних факторів та їх впливу на прибутковість та капіталізацію комерційних банків, макроекономічним аспектам активізації банківського кредитування, впливу макроекономічних чинників на діяльність спеціалізованих банків та на стабільність функціонування банківського сектору.

Разом з тим, на нашу думку, так як і немає серед науковців єдиного підходу до визначення макроекономічного середовища діяльності комерційних банків в і класифікації факторів, що його характеризують.

Тому метою статті є дослідження та класифікація макроекономічних факторів, аналіз яких дозволить зменшити невизначеність зовнішнього середовища, а тим самим знизити різноманітні банківські ризики. Адже здатність певною мірою прогнозувати, а відтак вчасно реагувати на зміни чинників макроекономічного середовища є дуже важливим елементом створення належних умов для роботи будь-яких суб'єктів господарювання, у тому числі й комерційних банків.

Макроекономічний підхід до дослідження економічних процесів і явищ має ряд особливостей. По-перше, він спрямований на вивчення принципів формування агрегованих показників, що характеризують рівень або тенденції розвитку економіки в цілому. Основні суб'єкти ринкової економіки (виробники і споживачі) також розглядаються як цілісні сукупності специфічних економічних одиниць, як єдине ціле.

По-друге, вивчення економіки в цілому передбачає необхідність розгляду взаємодії між економічними суб'єктами через систему взаємозалежних ринків.

По-третє, при макроекономічному підході розширюється число економічних суб'єктів, що визначають стан і розвиток економіки. Так, наприклад, до складу цих суб'єктів, крім виробників і споживачів, входить також держава, яка безпосередньо визначає напрямки грошово-кредитної політики держави.

Аналіз існуючої літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що макроекономічне середовище можна визначити як діючу економічну систему, яка знаходиться в стані відносної внутрішньої і зовнішньої рівноваги завдяки регуляторній політиці уряду, спрямованій на забезпечення стабільного та динамічного розвитку [2]. На нашу думку, дане визначення не є вичерпним, адже макроекономічне середовище також є сукупністю демографічних, економічних, природних, науково-технічних, культурних, інших факторів, що не залежать від господарюючих суб'єктів, але значно впливають на їх діяльність.

Макросередовище визначає загальні умови перебування будь-якої організації у зовнішньому середовищі. Як правило, воно має специфічні характеристики для конкретних суб'єктів господарювання, що пов'язано з особливостями сфери

діяльності кожного з них. Такі характеристики можна назвати факторами або чинниками.

Слід відзначити, що, макроекономічні фактори – це чинники, які впливають на рішення домогосподарств про заощадження, інвестиції, споживчі витрати; у свою чергу, це визначає величину і структуру сукупного попиту [3]; зведені, узагальнюючі показники обсягів виробництва та споживання, доходів та витрат [4]; специфічні економічні особливості, які динамічно змінюються [1]. Таким чином, макроекономічні чинники, на нашу думку, це явища і процеси, що визначають макроекономічне середовище діяльності суб'єктів господарювання і для характеристики яких використовуються один або кілька показників.

Основні фактори макросередовища можна класифікувати за різними ознаками.

За характером впливу на діяльність комерційних банків в Україні виділяють економічні, політичні, правові, соціально-демографічні, технологічні та інші фактори.

Економічні фактори – це фактори, що пов'язані з грошовим обігом та рухом товарів і послуг. Вивчення економічних чинників макросередовища дозволяє зрозуміти як формуються та розподіляються ресурси. До них відносяться наступні показники: розмір валового внутрішнього продукту, сальдо платіжного балансу, рівень облікової ставки НБУ та норма обов'язкового резервування, рівень безробіття, індекс інфляції, валютний курс та грошова маса. В цілому економічні чинники характеризують досягнуті результати і напрямки економічного розвитку.

Політичні фактори – це фактори, що пов'язані з діяльністю політичних інституцій, саме від них залежить на рішення яких проблем спрямована діяльність уряду та які задачі вирішує держава. Політичний чинник макроекономічного середовища повинен аналізуватися для того, щоб мати уявлення про наміри органів державної влади по відношенню до розвитку економіки та про інструменти, за допомогою яких держава збирається впроваджувати ту чи іншу політику. Вивчення політичних факторів повинно концентруватися на з'ясуванні того, які програми намагаються провести в життя різні партійні структури, які групи лобіювання існують в органах державної влади. Також варто звертати увагу як уряд відноситься

до різних галузей економіки і регіонів країни, які зміни в законодавстві і правовому регулюванні можливі в результаті прийняття нових законів і нових норм, що регулюють економічні процеси. При цьому важливо враховувати базові політичні фактори: стабільність уряду і погодженість його дій; державну політику приватизації; державний контроль і регулювання діяльності комерційних установ; рівень протекціонізму; умови міждержавних угод; рішення уряду щодо підтримки окремих галузей; рівень корупції державних структур тощо.

З політичними факторами досить тісно пов'язані правові, тобто ті, які характеризують зміни в законодавчій та нормативній базі. Їх аналіз передбачає вивчення законів та інших нормативних актів, які встановлюють правові норми, дають комерційним банкам можливість визначити для себе допустимі межі дій у взаємовідносинах з іншими суб'єктами права і прийнятні методи відстоювання своїх інтересів. Важливо звертати увагу на такі аспекти правового середовища, як дієвість правової системи, несуперечливість банківського законодавства, ступінь правової захищеності кредиторів і вкладників, динамізм правового середовища, рівень суспільного контролю за діяльністю правової системи суспільства.

Соціально-демографічні фактори – це фактори, які впливають на рівень і тривалість життя людей, а також формують їхню ціннісну орієнтацію. Вивчення соціальних чинників макроекономічного середовища спрямовано на те, щоб проаналізувати вплив на діяльність комерційних банків таких соціальних явищ і процесів, як відношення людей до роботи і якості життя, існуючі у суспільстві звичаї і вірування, демографічна структура суспільства, динаміка кількості населення, рівень освіченості, мобільність людей та інше. Особливість соціальних факторів полягає в тому, що вони впливають як на інші чинники макросередовища, так і на внутрішнє середовище комерційного банку. Ще однією відмінною рисою соціальних процесів є те, що вони змінюються відносно повільно, але приводять до істотних змін в оточенні будь-якої організації.

Технологічні фактори – це фактори, що пов'язані з розвитком техніки, процесів обробки та передачі інформації. Прогрес науки несе в собі величезні можливості для розвитку банківського сектору. До технологічних факторів

відносяться, наприклад, удосконалення програмного забезпечення, гарантування безпеки банківських операцій, пошук новітніх технологій їх проведення тощо.

За характером впливу на діяльність комерційних банків в Україні можна виокремити також фактори тимчасової дії, тобто фактори, які з'являються при виникненні певної сукупності умов функціонування суб'єкта господарювання. До них відносяться: швидкість реакції уряду на зміни у світовій економіці, своєчасність прийнятих заходів для економічного стимулювання, залежність стабільності макроекономічного середовища від швидкості прийняття рішень центрального уряду.

Багатоаспектна природа вищеперерахованих факторів дозволяє згрупувати їх за змістом на кількісні та якісні. До кількісних відносяться всі фактори, що можна виміряти. Це, зокрема, обсяг валового внутрішнього продукту, сальдо платіжного балансу, розмір інфляції тощо. Щодо якісних, то серед них можна виділити стабільність уряду, можливість практичного застосування банківського законодавства, характер грошово-кредитної політики, споживчі уподобання клієнтів.

За масштабом впливу, виділяють фактори світового значення; фактори, що впливають на діяльність банківської системи України в цілому та фактори, що впливають на діяльність конкретного банку. Впровадження і застосування основних принципів ефективного банківського нагляду, тобто базових принципів Базельського комітету – сьогодні одні з пріоритетних чинників світового значення. На діяльність банківської системи України у цілому має вплив функціонування системи державних фінансів, розвиток ринку цінних паперів і напрями грошово-кредитної політики в країні. На діяльність окремого банку впливають фактори, пов'язані з рівнем розвитку регіону, де функціонує банк, кількістю потенційних споживачів, рівень працездатності та освіченості працівників банку тощо.

За напрямом впливу, можна виокремити фактори безпосереднього впливу (наприклад, рівень облікової ставки Національного банку України, норма обов'язкового резервування) та фактори опосередкованого впливу (існування у тих чи інших масштабах тіньової економіки, погодженість дій органів влади).

При визначенні системи факторів для характеристики макроекономічного середовища діяльності комерційних банків потрібно враховувати наступні моменти:

- взаємозв'язок факторів, що характеризується силою, з якою зміна одного фактора впливає на інші фактори макроекономічного середовища;
- складність системи факторів, що впливає на діяльність комерційних банків, зумовлена кількістю, різноманітністю зв'язків і наслідків впливу;
- динамічність і рухомість, тобто відносна швидкість і різні темпи зміни факторів макросередовища;
- невизначеність інформації про макросередовище та невпевненість у її достовірності.

На нашу думку, всі вищевказані фактори тією чи іншою мірою впливають на діяльність комерційних банків, причому сукупність незначних факторів може робити набагато більший вплив, чим будь-який фактор першорядної важливості.

Сучасна ситуація дестабілізації банківського сектору України пояснюється в основному погіршенням макроекономічних умов. Разом з тим, стійкість до зовнішнього середовища, що забезпечується здатністю банків оперативно реагувати і справлятися зі змінами макроекономічного середовища є однією з найбільш важливих складових його успіху і можливості не тільки вижити, але й ефективно конкурувати. Тому аналіз та кількісна оцінка впливу макроекономічних показників на діяльність комерційних банків в Україні може бути визначено як напрямок подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворецкая А.В. Национальная модель рынков капитала как концепция типологии финансирования / А.В. Дворецкая // Банковское дело. - 2007. – № 5. – С. 25-29.
2. Корнійчук О. Вплив макроекономічного середовища на розбудову конкурентоспроможної моделі фондового ринку в Україні / О. Корнійчук // Українознавство.– 2007. - № 2. – С. 220-230.
3. Бібліотека Воєводіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/index.html>

4. Бібліотека Гринчука [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.grinchuk.lviv.ua/book/42/1834.html>